

Niels Fredborg olympisk mester 1972

Cykelsport er liv og ære om at gøre

En indebrændt cykelrytter taler ud

EJGIL JESPERSEN

”Det er en horribel tanke at humanisere cykelløb”
(Sørensen og Leth 2012: 124)

EJGIL JESPERSEN

Professor ved Department of Health Sciences in Biala Podlaska,
Jozef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw.

e.jespersen@awf-bp.edu.pl

Da jeg begyndte at studere psykologi på Aarhus Universitet i 1970, ville jeg være sportspsykolog. I 1968 var min korte cykelsportskarriere kulmineret, men cykelsporten havde ikke sluppet sit tag i mig. I foråret 1972 debuterede jeg således med en psykologiopgave (Jespersen 1972) om mit forbillede, cykelrytteren Niels Fredborg, der senere dette år vandt guld til Danmark ved de Olympiske Lege (OL) i München.

På baggrund af mit personlige forhold til Niels Fredborg vil jeg i dette essay skrive om hvorledes cykelsport – når det går bedst for sig – er liv og ære om at gøre. Den arkaiske æresfølelse er ifølge sociologer som Peter Berger og Pierre Bourdieu forældet ud fra en moderne betragtning, men synes at leve videre i cykelsport og sport i det hele taget. Det samme er tilfældet i samfundets beredskab, der også agerer når det er livsnødvendigt. Når ære overgår værdighed i sport, er sport ude af sync med moderniteten. Det er den store udfordring for den moderne, frivillige organisation af sport i individualitetens, frihedens og retskaffenhedens navn.

Mig og Fredborg

Om aftenen den 31. august 1972 sad jeg i åndeløs spænding foran TV sammen med Niels Fredborgs forlovede Grethe i en lejlighed på Bissensgade i Aarhus. Vi så frem til at følge afviklingen af disciplinen 1000 meter på tid under OL i München '72.

Fredborg var allerede som 16-årig blevet dansk mester i sprint i 1963, og det hørte jeg da om, samtidig med jeg blev fortalt, at hans far, der var godsforvalter på Aakjær syd for Odder, var blevet hjerneskadet ved en trafikulykke. Det syntes jeg godt nok var synd for Fredborg, men jeg glædede mig over hans succes og begyndte at se op til ham som cykelrytter.

Jeg var 13 år dengang og spillede fodbold og håndbold om sommeren og gik til gymnastik om vinteren, som man nu gjorde dengang og dér hvor jeg voksede op – i Stauning i Vestjylland. Men fortællingen om Fredborg havde sået et frø til en cykelrytter-spire, og den fik ny næring, da jeg en sommerdag året efter så en rig-

tig cykelrytter i hvid trikot med blå-gule-røde tværstriber, sorte cykelshorts, hvide sokker og sorte cykelsko på Bredgade i Skjern. Det var – erfarede jeg senere – den lokale helt Kim Theils fra Vestjydsk Bicycle Club (VBC).

Jeg blev bidt af en gal cykelrytter og stillede ved først givne lejlighed op i De Unges Cykelløb, hvor jeg vandt et lille sølvbæger. Snart efter fik jeg min første racercykel og licens som amatør i VBC under Danmarks Cykle Union. Ole Højlund, der blev verdensmester i 100 km holdtidskørsel sammen med Verner Blaudzun, Jørgen Emil Hansen og Flemming Wisborg på Nürburgring i Köln i 1966, skrev på givne foranledning et brev til mig med gode råd om træning og daglig levevis. Derefter gik det slag i slag, hvor jeg udviklede mig til en sprintertype. Min karriere kulminerede i et par sejre i æresløb for begyndere på bane i 1968: Prix Ellegaard på Ordrupbanen og Prix Falck Hansen på Aarhus Cyklebane.

Jeg dystede det år også med Niels Fredborg i et indledende sprinterheat i Aarhus Bys Grand Prix. Fredborg kørte i sin regnbuefarvede VM-trikot, han havde vundet i 1000 meter på tid i Amsterdam året forinden. Desuden deltog jeg på det aarhusianske hold i 4 km holdforfølgelsesløb bl.a. sammen med Gunnar Asmusen, der nogle måneder senere vandt guld med det danske hold i disciplinen ved OL i Mexico City i 1968. Sidst men ikke mindst fik jeg et skulderklap af den flerdob-

Ejgil Jespersen vinder Prix Falck Hansen 1968

belte verdensmester i sprint, franskmanden Daniel Morelon, som jeg nær havde slået i et handicapløb (med totalisatorspil) på Aarhus Cyklebane. Jeg kan mærke det skulderklap endnu. Mere blev det ikke til på grund af diabetes, som jeg havde pådraget mig året forinden. Derfor delte jeg kun en kort overgang mit andet hjem på Aarhus Cyklebane i et mesterlæremiljø (Jespersen 1993; Aggerholm 2015: 83-98) med Fredborg, Per Sarto, Gunnar Asmussen, Gunnar Jonsson, Poul Nielsen og flere andre samt træneren Helmer Nielsen som *Godfather* i familiedynastiet.

Guld til Danmark

Fredborg kørte som nr. 13 af i alt 21 ryttere i disciplinen 1000 meter på tid ved OL i München. Hans tid blev målt til 1 minut 6 sekunder og 44/100, og det var den bedste tid indtil da. Men Fredborg slog beklagende ud med hånden, da han så tiden på lystavlen. Det var en god tid, men var den nu god nok til at gå hele vejen til at stå øverst på podiet?

Ved OL i Mexico City i 1968 var det gået galt, for som han i juni 1972 skrev om sig selv (i tredje person) til mig:

” Han husker alt for godt endnu, hvordan han kludrede i det i Mexico i 1968 ved de Olympiske Lege dér, hvor han som regerende verdensmester kun kunne slutte på en andenplads efter franskmanden Pierre Trentin.”

Det viste sig imidlertid heldigvis, at tiden denne gang var god nok. Australieren Danny Clark kørte som den næstbedste 43/100 langsommere. At vinde olympisk guld til Danmark forblev ”det største øjeblik” i Fredborgs karriere (Plougsgaard 2004). Men det var også et historisk øjeblik, idet det var hele 44 år efter, at Willy Falck Hansen ved OL i Amsterdam havde erobret gullet i 1000 meter på tid.

På den store dag forud for den olympiske konkurrence om aftenen havde han været fortrøstningsfuld og sagt til Ekstra Bladet: *”Jeg har aldrig været så god som nu, men kun uden uheld vinder jeg guldmedalje i aften.”* (Fredborg 1972a). Sportsjournalisten Knud Esmann (1972) noterede sig efter løbet:

”Fredborg havde disponeret sit løb fremragende. En perfekt start blev fulgt op af et hastigt accelererende tempo. Der var, som ved tidligere store bedrifter, kræfter og udholdenhed nok til en antagelig spurt. Han var så færdig, som en sportsmand i en betydningsfuld konkurrence skal være, når den er overstået. På stive ben stavrede han af cyklen. Af træneren Helmer Nielsen var han blevet sendt afsted med ordene: Det er nu eller aldrig, Niels.”

I et radiointerview med Niels-Christiansen dagen efter løbet sagde Fredborg (1972b) selv:

”Det gik præcist efter det skema der var lagt. Det lyder mærkeligt, men man kan faktisk godt disponere sådant et løb. Det var lagt sådant til rette, at jeg skulle køre den første halvanden omgang på 30,3, og jeg kørte på 30,29, så det var lige nøjagtigt det jeg havde jeg regnet med.”

”Hvorfra ved du det?”, spurgte Niels-Christiansen så.

”Det er noget jeg har følt mig til under træning, at jeg kan holde til at fuldføre 1000 meteren i en god tid, hvis jeg kører på den måde, for så kan jeg mærke, at jeg har ekstra kræfter til sidste omgang, og det er det vigtigste, for det er her, man kan vinde tid, mens andre dør fuldstændigt. Jeg kan se, når jeg studerer tiderne, at det er på sidste omgang, jeg vinder. Efter den første 1½ omgang lå jeg kun som nr. 7.”

Længe før Nike – i 1988 – havde kreeret sit berømte slogan: *Just do it* havde Fredborg praktiseret det på godt og vel et minut og overlevet sit livs løb, mens konkurrenterne mere eller mindre døde i deres hæsblæsende forsøg. Da det hele var vel overstået, oplevede Fredborg et antiklimaks. Tomheden indfandt sig. Undrende spurgte han: ”*Hvor glad kan man blive?*” (Esmann 1977). Dette udsagn vender jeg tilbage til.

En uforlignelig drivkraft

Hvad Fredborg havde lært ad erfaringens vej, kan også udtrykkes på fænomenologisk vis. Tanken om bevægelse var nedlagt i såvel et tidsskema som en billedkrop, hvor han havde visualiseret 1000 meteren igen og igen og dermed styrket sin veltrænede og konkurrencedygtige skemakrop (Gallagher 2002).

Der var dels tale om en konstruktiv centrifugalkraft, der satte sig udover kroppen, så Fredborg så at sige var ude af sig selv under kørslen, uden dog at være eller blive frigjort fra den reelle centripetalkraft, der sikrede, at han forblev på cykelbanen og ikke littede som en fugl. De to kræfter udgjorde i Fredborgs tilfælde en dynamisk enhed – en drivkraft eller *motorisk intentionalitet* – i den vante situation på 1000 meteren, der skulle udleves uforstyrret efter planen – uden uheld af mekanisk eller teknisk art.

For en kender var det tydeligt, at Fredborg bibeholdt sin sublime kørestil og disponerede sine kræfter på bedste vis undervejs. I juni havde han været bekymret for, om han havde valgt den rette vej med hård landevejstræning i løbet af foråret, for han skulle også være nogenlunde på toppen for at kunne kvalificere sig til OL-deltagelse i konkurrence med Odense-rytteren Peder Pedersen om DM-titlen. Da det lykkedes, styrkede Fredborg det, der i cykelsporten kaldes for *moralen*.

Landevejstræningen var det, der muliggjorde en antagelig spurt på sidste omgang, og som blev udslagsgivende for det endelige resultat. Den vesttyske favorit til guldet, Karl Köther, der ellers blev båret frem af publikum, blev pulveriseret af sit eget tråd og endte uden for medaljerækken som nr. 4, mens den russiske verdensmester Eduard Rapp kun blev nr. 7.

Under OL-løbet i '72 iagttog Fredborg ikke sig selv udefra, for man kan slet ikke se sig selv i bevægelse, eller gjorde sig tanker om bevægelse, for det gjaldt det om *at være i zonen og føle flowet*, som han havde rige erfaringer med, siden han havde valgt at satse på 1000 meteren som sin favoritdisciplin for - dengang - 6 år siden.

Fredborgs egenkrop gav sit besyv med i bevægelse i situationen, idet den på magisk vis forbandt projekteringen af situationen med udløsningen af situationen (Jackson 2017) i det rytmiske tråd mellem begær og drift, eller som Merleau-Ponty (2012: 113) udtrykker sig om denne drivkraft eller *motoriske intentionalitet* mellem sind og materie:

"..., mellem bevægelse som en tredje person proces og tanke som en repræsentation af bevægelse, må vi anerkende en foregribelse eller greb af resultatet af kroppen selv som en motorisk kraft, et 'motorisk projekt' (Bewegungsentwurf) eller en 'motorisk intentionalitet'. Uden kroppen selv ville instruktionerne forblive tomme."

For Fredborg var det livet om at gøre at vinde den guldmedalje, og det var netop fordi han var på en så farefuld færd, at hans menneskelige situation næsten udslettede hans organisme – det medfødte kompleks, som den personlige eksistens ellers for det meste undertrykker *"uden at være i stand til at overskride den eller afstå den, og uden at være i stand til at reducere organismen til sig selv eller sig selv til organismen."* (Merleau-Ponty 2012: 86). Således kunne Fredborgs krop nærmest smelte sammen med hans ageren på 1000 meteren. Vilkår og handlekraft gik op i en højere enhed. Sådanne øjeblikke kan aldrig blive andet og mere end store øjeblikke.

Fredborg som helt

Da Fredborg vendte hjem til Aarhus Cyklebane efter OL-triumfen i München '72 fik han en heltemodtagelse. Ved OL i Mexico '68 var – som han skrev om sig selv til mig i juni '72 –

"tanken om en olympisk guldmedalje endnu ikke blevet en besættelse, et mål som skulle opnås inden det var slut med karrieren, men det ser ud til, at det er blevet det for ham inden dette OL i München."

Cykelsport var for Fredborg ikke længere en frivillig sag – forstået som et valg mellem alternativer, men var blevet livsnødvendig – en besættelse, en lidenskab. Han måtte gøre en nødvendighed ud af dyden. Moral i cykelsport er ikke et spørgsmål om etik, men om at være fuld af fortrøstning om egen kampdygtighed – om det at kunne præstere ekstraordinært når det gælder. Hvad er det da vi hylder, når vi fejrer Fredborg som en helt?

Sportshelte adskiller sig både fra helgener og hverdagens helte. At hjælpe en modstander i sport til at overleve, dvs. vinde, vil jo straks blive udlagt som aftalt spil og fordømt. Til forskel fra sportshelte excellerer helgener og hverdagens helte ikke i forhold til modstandere, men i forhold til medmennesker, der har behov for understøttelse.

Helgener beskrives typisk som intellektuelle eller åndspersoner, der har besluttet sig for at ofre sig selv for noget større, som de allerede har set for sig. De anser sig for at være i besiddelse af et forsyn, en sandhed, en utopi eller en ideologi, som det gælder om at realisere for fremtiden. I dag kommer helgener måske mest til udtryk i videnskabelig iklædning med deres idé og budskab om det sunde menneske. Sportens helte er imidlertid ikke underdanige endsige godtroende, idet al erfaring viser, at sandheden – pragmatisk – kommer til udtryk i de selvskabte resultater.

Hvad da med hverdagens helte? ”Vær beredt” er spejderbevægelsens motto og stammer fra stifteren af spejderbevægelsen, Robert Baden-Powell (1857-1941). Beredskab kræver træning. Oprindeligt blev ”Be Prepared” oversat til valgsproget ”Vær Rede”, men at være ”rede” fordrede ikke nok af spejderen under henvisning til Baden-Powell (1936):

”Hvis du en gang er ude at sejle på et stort skib, og du pludselig bliver afbrudt i din spadseretur på dækket, ved at høre høje skrig om hjælp, og du så farer hen til rælingen og ser et menneske ligge og kæmpe med bølgerne, vil du forhåbentlig næppe forholde dig passiv.

Hvis du øjeblikkeligt springer ud efter den ulykkelige, så er du ”rede”, men hvis du også er i stand til at svømme og bjerge, så er du ”beredt”.

Et beredskab i form af praktisk kundskab forventes også at være til stede på alle ledder og kanter i samfundets beredskab, der omfatter Beredskabsstyrelsen, de kommunale beredskaber, det præhospitale beredskab og det hospitale beredskab som samlet enhed og vedrører samfundets samlede evne til at håndtere ulykker og kriser. Mange af hverdagens helte finder vi inden for dette beredskab, hvor der er handletvang efter bedste evne og lærdom også i risikofyldte situationer og uanset persons anseelse.

Sportens helte nøjes med – hvis de altså undgår uheld og andre utilsigtede hændelser undervejs - med at alludere ulykker og kriser i form af kunstige forhindrin-

Niels Fredborg verdensmester 1967

ger og organismen, som skal udslettes så vidt det er muligt. Ellers adskiller sportens helte sig ikke synderligt fra hverdagens helte, der hver især i alle tilfælde yder den ekstraordinære indsats, der skal til i den givne situation. Det er der slet ikke noget specielt eller undtagelsesvist ved. Det er snarere en banal foreteelse at vinde liv på den ene eller anden måde.

Står helgener for en intenderet og moralsk selvopofrelse, er det snarere den store selvforgævelse i en tilegnet baggrundspraksis af anonym, før-personlig karakter, der gør sig gældende for sportens og hverdagens helte. Det er en amoralsk livsudfoldelse, der hverken er personlig eller frivillig, men som afspejler en praktisk nød-

vendighed, en eksistentiel *inkapacitet* til at handle anderledes (Smyth 2017). Hvor sportens helte i kraft af selvfortabelse realiserer deres eget liv, redder hverdagens helte i kraft af deres selvfortabelse andres liv.

Fredborg er aldrig gået efter at blive et godt menneske eller helgen for den sags skyld via sine sportsresultater og repræsenterer ikke sporten som en ”moralsk stedfortræder” på det politiske niveau (Hansen 2008). Atleterne i sport deler sig ikke efter anskuelser – det kan der højst være tale om før og bagefter sport. Fredborg vil derfor snarere dele opfattelse med Bysted Møller (2017), der hævder, at sport opfordrer til selviskhed – ikke moral.

Da Fredborg blev udråbt som vinder på podiet under OL i München ’72 gjorde han da også, ligesom Adam gjorde, da han havde givet dyrene navne: ”*Tog sig selv med Fryd i Favn. Sagde ’Jeg’ med kongemine*” (Grundtvig 1842). Sport går for den enkelte først som sidst ud på hvad ”*jeg kan*” snarere end ”*jeg tænker at*” (Weiss 2017).

Men hvor glad kan man blive, havde Fredborg imidlertid også spurgt sig selv umiddelbart efter triumfen – uden et netværk af relationer? Han ringede hjem til Grethe, og jeg spurgte bagefter: ”Hvad sagde Niels?” ”Ikke noget særligt - vi snakkede bare om dagligdags ting,” lød svaret. Grethe var ikke Eva i Fredborgs cykelsportsverden. Eva er derimod den andens krop, som Fredborg fandt på ærens mark: ”*Den allerførste af alle kulturelle genstande, der gør det muligt for resten at eksistere, er den andens krop som bærer af adfærd*” (Merleau-Ponty 2012: 364). Derfor var det også først efter sportskarrieren var slut i 1980, at Fredborg giftede sig med sin forlovede Grethe.

Ærens mark

Fredborgs guldmedalje var den eneste medalje, Danmark opnåede ved OL i München ’72. ”*Niels Fredborg reddede dansk OL-ære*” (Kristensen 2015), blev det således bemærket. Fredborg blev på denne baggrund hædret som Årets Tolver i Ekstra Bladet 1972 og vandt tillige dette år både BTs Guld og Aarhus Stiftstidendes Boye pokal. I 1993 blev Fredborg desuden optaget i sportens Hall of Fame, tildelt Danmarks Cykle Unions æresnål i 2004 og som 70-årig modtog han i 2016 Aarhus Kommunes Hæderspris. Hertil kommer Niels Fredborgs æresløb, der køres hvert år på Aarhus Cyklebane og holder liv i minderne om en cykelsportskarriere af de ypperste i dansk idræts historie.

”*I en verden af ære er identiteten stærkt knyttet til fortiden gennem den gentagne præstation af prototypiske handlinger*”, bemærker Berger (1970: 343), og det er netop hvad cykelsportens ”historieskrivere” driver med. Når Fredborg duellerede med landsmanden Peder Pedersen om sejren i sprint og på 1000-meteren, handlede det præcist om den gentagne præstation af prototypiske handlinger, og

der kunne snildt dukke mere end 10.000 tilskuere op på Aarhus Cyklebane.

I Tour de France og andre klassikerløb finder vi også et væld af betydningsfulde dueller. Det startede rundt om Anden Verdenskrig mellem Fausto Coppi og Gino Bartali, siden fulgte dueller i Italien mellem Francesco Moser og Guiseppe Saronni, Gianni Bugno og Claudio Chiappucci samt højt besungne dueller i Tour de France mellem Jacques Anquetil og Raymond Poulidor, Eddy Merckx og Luis Ocaña, Greg LeMond og Bernard Hinault samt Laurent Fignon og Greg LeMond. ”*Netop gentagelsen er det smukke*”, konstaterer Rolf Sørensen og Jørgen Leth (2012).

Det ene forbillede i form af den andens krop som bærer af adfærd afløser det andet i cykelsport. Fredborg havde selv haft Kay Werner og Palle Lykke, der huserede i 6-dagesløb som par nummer 7 på vinterbanerne i årene 1958 til 1961, som sine forbilleder, og tager vi tidligere verdensmestre såsom Thorvald Ellegaard og Willy Falck Hansen med i historien, indskrev Fredborg sig således i en perlerække af cykelsportshelte. Da jeg selv måtte opgive at blive den ny Fredborg – ”*Vent med at kalde mig en ny Fredborg*”, blev jeg citeret for at udtale til Ekstra Bladet (Jespersen 1968) – blev Gert Frank ligeledes fra Aarhus den næste, der fulgte efter. Frank blev i forbindelse med det 54. Københavnske 6-dagesløb i 2016 kåret til Danmarks bedste 6-dages rytter gennem tiden.

Tager vi altså nu cykelsporten, som den fortsat tegner sig, har vi at gøre med en social institution, hvor alt nyt bliver betragtet i et komparativt historisk perspektiv uden at operere med et skel mellem det traditionelle og det moderne. Cykelsport er nok et moderne fænomen i og med de første offentlige velocipedevæddeløb fandt sted fra 1869 i Danmark (Trangbæk et al. 1996: 44), men cykelryttere kerer sig ikke om at være moderne mennesker – hvis man overhovedet kan være et moderne menneske (Latour 1993) – når de udfolder sig på ærens mark.

Fredborg levede tværtimod op til det påbud, som den dag i dag gør sig gældende blandt sportens udvalgte i statsinstitutionen Team Danmarks regi. Påbuddet kan ifølge Team Danmarks direktør Lone Hansen (2017) formuleres som følger:

”Det er en ære at repræsentere sit land gennem sin idræt. Der kan udmærket være nogle belønningsmekanismer ved at præstere på verdensklasseniveau, men det skal ikke være det, der driver motivationen.”

Ære er fortsat et *must* for de eliteamatører, der udtages af specialforbund til at stille op og kæmpe for guld til Danmark. Team Danmark, Danmarks Idrætsforbund og specialforbundene kræver ganske enkelt, at atleterne afstår fra at betragte sig som professionelle lønmodtagere, som de kan være i deres klubber, og i stedet er indstillet på at afveje en vis honorering for at møde ind til landsholdssamlinger med passende hensyn til såvel ære som solidaritet med medlemmer på alle niveauer af det pågældende specialforbund.

Det er læren af konflikten mellem Dansk Boldspil Union og Spillerforeningen, der uds spillede sig omkring kvindelands holdet i fodbold i efteråret 2017, og som også blev relateret til æren. Kvindelands holdets målvogter Stina Lykke sagde: ”Æren ved at spille giver os jo hverken mad på bordet eller tøj på kroppen, uanset hvor meget vi værdsætter den” (Jauch 2017).

Det kan meget vel være, at æren er det fagreste træ i skoven, men hvis eliteamatørerne ikke har midler til at opretholde eksistensen på dagen og vejen endsige de rettigheder, der følger af et ansættelsesforhold, er der et åbenlyst problem.

Æresbegrebets forældelse

For Berger at se er æresbegrebet et aristokratisk begreb, der forudsætter en hierarkisk samfundsorden, som kendes fra feudalismens sociale strukturer, og hvor der forekommer en allusion til middelalderlige ridderkoder. Æresbegrebet var i høj grad medbestemmende for al social og politisk adfærd fra middelalderen til det 19. århundrede, men det var også omstridt og genstand for satire. Tag fx *Don Quixote* i den verdensberømte roman af den spanske forfatter Miguel de Cervantes fra begyndelsen af 1600-tallet. Han vil genoplive ridderligheden, idet han er ho-

Fredborg udsletter næsten sin organisme for ærens skyld

vedløst forelsket i den skønne *Dulcinea*, men gang på gang løber hans fantasi af med ham, og han kommer altid galt afsted, når han indvikles i drabelige kampe mod får, vindmøller og uskyldige forbi-passerende.

Æresbegrebet inkarnerer fx i duel-traditionen på liv og død en før-moderne kultur, der ikke har noget at gøre i et moderne samfund. Det må snarere forbindes med ”huleboere”, der når de først er slået ikke kan drømme om at vende den anden kind til, men tørster efter at få revanche. Den sidste offentlige duel i Danmark fandt sted i 1910, hvor to studenter, der var blevet uvenner, enedes om at få deres mellemværende gjort op ved en duel på sabler. Men som det fremgår af protokollen for duellen, var den meget reguleret og bar præg af en tydelig indflydelse fra fægtesporten, der er en civiliseret udgave af duellen (Pedersen 2003: 175-76).

Det arkaiske forhold mellem ære og personlig kamp på liv og død var blevet stadig vanskeligere at opretholde i det moderne retssamfund, hvor æren ikke er andet end en kappe, som skal rives af, for at det moderne menneske – *mennesket alene* – kan komme til syne. Berger (1970) peger således på, at den tidsalder, der var vidne til ærens fald, også så fremkomsten af nye moraliteter og en ny humanisme og især en historisk hidtil uset bekymring for værdigheden og individets rettigheder. Moderniseringen med dets fremskridtsorientering, de-institutionalisering og individuelle subjektivering satte ganske enkelt udfoldelse af ære i stabile institutionelle roller ud af kraft.

Efter 1. verdenskrig, hvor den personlige, heroiske kamp var blevet afløst af en moderne, industrialiseret krig, viste æresbegrebet sig for alvor at være forældet (Berger 1970, Pedersen 2003, Bowman 2006). Eftertiden synes at have bekræftet dette udsagn. En banebrydende antropologisk bog om ære (Stewart 1994) omhandler især de islandske sagaer og beduinere i Sinai-ørkenen, ligesom det hertilands i dag er æresrelaterede konflikter og forbrydelser i familier af anden etnisk herkomst end dansk, der præger billedet. Den danske lovgivning rummer forbud mod såvel lemlæstelse, vold og tvang som mod freds- og æreskrænkelser, men der er i perioden 2003-2010 ikke desto mindre tilføjet tre æresrelaterede bestemmelser om forbud mod kvindelig omskæring, tvangsægteskaber og tvungen ansigtstil-dækning (Mirza 2017).

Det virker som om den almindelige danske lovgivning vanskeligt kan rumme aktuelle æresrelaterede konflikter, så der er givetvis – mindst – to slags ære på spil: den islamiske æreskultur og den vestlige, aristokratiske æreskultur, som længe har været under afvikling (Bowman 2006). Straffelovrådet (2017) har tilmed overvejet – som tilfældet er i Norge - at afkriminalisere æreskrænkelser, der ifølge Højesteret skal fortolkes i lyset af den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Der kan i det hele taget være en tendens til at blande ære og værdighed sammen i det moderne (Kragh 2011), men derved ses der bort fra de to begrebsvidt forskellige, samfundsmæssige ophav.

Ære overgår værdighed i sport

Ud fra en historisk og sociologisk betragtning kan der næppe herske tvivl om, at æresbegrebet generelt er gået af mode i det moderne samfund og derfor også kræver særskilt behandling, når det går igen i islamisk kultur på vore breddegrader. Islamisk kultur har ikke begreb om en universel og formel moral, der bekræfter alle menneskers værdighed og dermed ligestiller deres rettigheder og pligter (Bourdieu 1979).

Hvorledes har sporten da kunnet unddrage sig denne ny humanisme og overleve som et politisk ukorrekt fænomen?

Det kan vel være, at der fortsat findes lokale æresgrupper inden for adelen og beredskabet, i spejderkredse samt i rocker- og bandemiljøer, ligesom der mere generelt gør sig en vis ærbødighed gældende over for det danske kongehus (med omkring 175.000 likes på *Facebook*). Sportens helte tager imidlertid stikket hjem på verdensscenen i kraft af sportens regeringsførelse på globalt plan i regi af de internationale specialforbund og den Internationale Olympiske Komité (IOC).

Sportens internationale specialforbund sørger for, at reglerne er de samme for den pågældende sport uanset hvor den foregår i verden og flugter dermed for så vidt med internationale konventioner til forskel fra nationale domstole. Specialforbundenes monopolisering af den enkelte sport er på alle niveauer i pyramidestrukturen i reglen endvidere kombineret med en fordring om at bruge denne magt til at opnå omfordeling af ressourcer inden for den pågældende sport (Weatherill 2017) og for IOC's vedkommende på tværs af sportsgrene i den olympiske familie. IOC (2018) yder således *hver dag* et beløb på mere end 20 mio. kr. til at hjælpe sportsfolk og sportsorganisationer på alle niveauer over hele verden.

Sportens internationale voldgiftsret CAS (*Court of Arbitration in Sport*), der blev etableret på initiativ af IOC og trådte i kraft i 1984, har selvsagt blik for de særlige kendetegn ved sporten, herunder også behovet for at sikre, at resultatet ikke er givet på forhånd, så der er rum for livets tilfældige natur eller – om man vil sige som Coubertin (1996: 79) – ”*naturens aristokratiske luner.*” Alt dette bakkes op i Lissabontraktaten i artikel 165, hvor sportens integritet hævdholdes (Kulturministeriet 2018).

De regler og retsprincipper, som sportens specialforbund fastsætter, betegnes *lex sportiva*, men hvor hører *lex sportiva* og sportens integritet op, og hvor begynder retsstaten at træde i kraft med dens grundlæggende retlige principper? Eller sagt på en anden måde: Hvornår afløses hensyn til ære med hensyn til værdighed?

Sportens specialforbund geråder i vanskeligheder, hvis eller når sportsdeltagelse bliver til en menneskeret. Her er der heller ikke et Team Danmark til at bakke op. Europarådet gik ellers allerede i 1966 i brechen for *Sport for All* ud fra et menneskerettighedsperspektiv samt sundheds- og kulturformål, og i 1976 blev *European Sport for All Charter* vedtaget på ministerplan (Council of Europe 1976). I artikel 1 hedder det her, at ”*ethvert individ skal have ret til at deltage i sport.*” Dette blev fulgt op på verdensplan af UNESCO i 1978 med et *International Charter of Physical Education and Sport*, hvoraf det fremgår af artikel 1, at ”*udøvelsen af legemsøvelser og sport er en grundlæggende rettighed for alle.*”

I *lex sportiva* er det imidlertid så som så med hensyn til menneskerettigheder, idet den Europæiske Menneskerettighedskonvention ”*ikke finder direkte anvendelse i sportens foreningsret*” (Evald et al. 2017: 77). Sportsdeltagelse som menneskeret er da heller ikke på nogen måde tematiseret i dansk eller EU sportsret (Evald et al. 2017; Weatherill 2017).

Selv om sporten på mange måder bærer præg af moderniteten, må sportens usamtidighed eksemplificeret ved ære også tages med i betragtning. Når den socialt funderede æreskodeks overgår individuel værdighed i sport, indebærer det, at sport er ude af sync med moderniteten. Det er den store udfordring for den moderne, frivillige organisation af sport i individualitetens, frihedens og retskaffenhedens navn.

Referencer

- Aggerholm, Kenneth (2015). *Talent Development, Existential Philosophy and Sport. On becoming an elite athlete*. Oxon & New York: Routledge.
- Baden-Powell, Robert (1936). *Spejderliv: ny dansk Spejderbog*. 4. opl. Udg. af K.F.U.M.-Spejderne i Danmark paa Grundlag af Baden-Powell: Scouting for boys (1908).
- Berger, Peter (1970). On the Obsolescence of the Concept of Honor. *European Journal of Sociology* 11: 339-347.
- Bourdieu, Pierre (1979). The Sense of Honour. In: *Algeria 1960*. Cambridge: Cambridge University Press, 95-132.
- Bowman, James (2006). *Honor. A History*. New York: Encounter Books.
- Bysted Møller, Rasmus (2017). En moralfilosofisk undersøgelse af sporten. *Res Cogitans* 12(4): 1-41.
- Coubertin, Pierre de (1996). *Den olympiske idé. Taler og artikler*. København: Det lille Forlag.
- Council of Europe (1976). *European Sport for All Charter 1975-76*. Strassbourg.
- Esmann, Knud (1972). Han er den bedste. In: *Foråret der døde*. Aarhus Stiftstidendes nytårspublikation 1972/73.
- Esmann, Knud (1997). Ædelrust. *Aarhus Stiftstidende* 1997-09-22.
- Evald, Jens et al. (2017). *Dansk og international sportsret*. 2. udgave. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København K.
- Fredborg, Niels (1972a). Danmarks første guldhåb skriver til os. *Ekstra Bladet* 1972-08-31.
- Fredborg, Niels (1972b). www.dr.dk/bonanza/serie/330/ol/59400/ol-1972-niels-fredborg---guld-1000-m-tid.
- Gallagher, Shaun (2002). Født med en krop. In: *Krop & læring*, red. af Kirsten Kaya Roessler m.fl. Aarhus: Forlaget Klim.

Grundtvig, N. F. S. (1842). Ordet og Mennesket. In: *Værker i udvalg*. Bd. 8. Udg. ved Georg Christensen og Hal Koch. København 1940-49.

Hansen, Jørn (2008). *Den moralske stedfortræder – og andre historier om idræt og politik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Hansen, Lone (2017). Fuld opbakning til DBU. *Team Danmark PRM* 2017-09-14.

IOC (2018). www.olympic.org/the-ioc, tilgået 2018-03-23.

Jackson, Gabrielle B. (2017). Maurice Merleau-Ponty's Concept of Motor Intentionality: Unifying two kinds of bodily agency. *European Journal of Philosophy*, online 2017-08-03.

Jauch, Camilla (2017). Stina Lykke: Æren giver os ikke mad på bordet. *Spillerforeningen PRM* 2017-09-06.

Jespersen, Ejgil (1968). Vent med at kalde mig en ny Fredborg. *Ekstra Bladet* 1968-05-31.

Jespersen, Ejgil (1972). *Portræt af Niels Fredborg*. Riiskov: Psykologisk Institut, Aarhus Universitet (upubliceret).

Jespersen, Ejgil (1993). Fra krop til krop. Gensyn med idrætsmesterlæren. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 41(1): 26-30.

Kragh, Lotte (2011). Ære til forhandling. *Psykologisk set* 28(nr. 83): 27-37.

Kristensen, Kenneth Møller (2015). *De danske cykelhelte – fra Ole Ritter til Lasse Norman*. Aarhus: Turbine Forlaget.

Kulturministeriet (2018). *Arbejdsgruppe om international idrætspolitik. Arbejdsgruppens rapport*. København: Kulturministeriet.

Latour, Bruno (1993). *We Have Never Been Modern*. Trans. Catherine Porter. London: Harvester Wheatsheaf.

Merleau-Ponty, Maurice (2012). *Phenomenology of Perception*. Trans. Donald A. Landes. Oxon: Routledge.

Mirza, Sabha (2017). *Æresrelaterede forbrydelser – strafferetlige perspektiver*. København: Juridisk Institut, Københavns Universitet.

Pedersen, Sune Christian Pedersen (2003). *På liv og død. Duellens historie i Danmark*. København: Gyldendal.

Plougsgaard, Heidi (2004). Der største øjeblik. *JP Århus* 2004-08-08.

Smyth, Bryan (2017). Hero Versus Saint: Considerations from the Phenomenology of Embodiment. *Journal of Humanistic Psychology*, published online 2017-05-14.

Stewart, Frank H. (1994). *Honor*. The University of Chicago Press, Chicago.

Straffelovrådets betænkning om freds- og æreskrænkelser (2017). København: Justitsministeriet.

Sørensen, Rolf og Jørgen Leth i samarbejde med Flemming Toft (2012). *Netop gentagelsen er det smukke*. Samtaler om cykling. København: People's Press.

Trangbæk, Else et al. (1996). *Dansk idrætsliv*. Bind 1. København: Gyldendal.

UNESCO (1978). *International Charter of Physical Education and Sport*. Paris.

Weatherill, Stephen (2017). *Principles and Practice in EU Sports Law*. Oxford: Oxford University Press.

Weiss, Gail (2017). The Perils and Pleasures of the "I can" Body. *Symposium 21(2)*: 63-80.

EJGIL JESPERSEN

Professor ved Department of Health Sciences in Biala Podlaska, Jozef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw.

Tidl. docent ved University College Sjælland.

Tidl. lektor og centerleder ved Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.

Tidl. førsteamanuensis og seksjonsleder ved Seksjon for Kroppsøvning og pedagogikk, Norges idrettshøgskole.

Tidl. seminarielektor ved Jydsk Pædagog-Seminarium.

Tidl. ekstern lektor ved Idrætsuddannelsen/Center for Idræt, Aarhus Universitet.

Tidl. ekstern lektor ved Center for Idræt, Københavns Universitet.

Tidl. forsker ved IdrætsForsk, Gerlev Idræthøjskole.